

OPEN ACCESS

*Corresponding author
anaamawa2@gmail.com
Jiwan Muhyaddin Kamal

کاریگه‌ریا بکارئینانا مودیلا (گوود و لافوی) د وەرگرتنا چه‌مکین جوگرافی و گه‌شه‌پیدانا هزرکرنا کویر ل دهف قوتابیین کچ بیین پؤلا هه‌شتی بنه‌ره‌تی

RECEIVED :20/04/2025
ACCEPTED :25/05/ 2025
PUBLISHED :25/05/ 2025

جوان محی الدین کمال / وه‌زاره‌تا په‌روه‌رده، قوتابخانا زاخویا نیو ده‌وله‌تی، سابیس، زاخو، هه‌ریما

کوردستانی، عیراق

محمد إسماعیل سلیمان / پشکا په‌روه‌رده و ده‌رووناسی، کولیژا په‌روه‌رده، زانکویا زاخو، زاخو، هه‌ریما

کوردستان، عیراق

دلوفان رمضان إسماعیل / پشکا جوگرافی، کولیژا زانستین مروقایه‌تی، زانکویا دهوک، دهوک، هه‌ریما

کوردستان، عیراق

وشه‌سه‌ره‌کیه‌کان:

مودیلا (Good & Lavoie)،
وه‌رگرتنا چه‌مکین جوگرافی،
گه‌شه‌پیدانا هزرکرنا کویر

پوخته

ئارمانجین فه‌کولینی زانینا کاریگه‌ریا مودیلا (Good & Lavoie) د وەرگرتنا چه‌مکین جوگرافی و گه‌شه‌پیدانا هزرکرنا کویر ل دهف قوتابیین کچ بیین پؤلا هه‌شتی بنه‌ره‌تی. و سه‌میلا فه‌کولینی ژ (69) قوتابیان پیکدهیت کو هاتینه دابه‌شکرن سر ب دوو گروپان، کو (37) ژوان قوتابیان ژ گروپا ئە‌زمونگه‌ری نه، هه‌روه‌سا (32) قوتابی دینه گروپا کونترولکار، و ئەو هاتینه هه‌لبژاردن ب شتیه‌یه‌کی مه‌ره‌می ژ کومه‌لگه‌ها فه‌کولینی ل باژیری زاخو بو سالا خواندنی (2024-2025)، و لدویقدا فه‌کوله‌ران کریارا هه‌سه‌نگین دناقه‌را گروپین فه‌کولینی دا دهنده‌ک گوراوان دا دروستکرن. بو تاقیکرنا گریمان‌ه‌یین سه‌ره‌کی بیین فه‌کولینی، فه‌کوله‌ران دوو ئالاف بکارئینان یا ئیکێ تاقیکرنا بده‌ستقه ئینانا چه‌مکین جوگرافی یه، کو پیک دهات ژ (30) بره‌ه‌یین بابه‌تی ژ جورئ جووتکرنی، هه‌لبژاردن ژ سی بگوران. یادووئ تاقیکرنا شاره‌زایی هزرکرنا کویر کو پیکدهیت ژ (35) بره‌ه‌یین بابه‌تی بیین هه‌لبژاردن ژ سی بگوران، و هه‌ردوو ئالاف ب تایه‌تمه‌ندیین سایکومه‌تری فه‌هاتنه دیارکرن. لدویقدا ئەف پلانه هاتنه دان ب ماموستایا بابه‌تی ل قوتابخانا ده‌ستنیشانکری بو تاقیکرنی، پشتی تاقیکرن ب دوماهی هاتی، فه‌کوله‌را ئیکێ هه‌ردوو تاقیکرن ل سر نه‌ندامین سه‌میلا سه‌ره‌کی یا فه‌کولینی نه‌نجام دان و نه‌نجام بوینه نه‌قین ل خوارئ:

1. هه‌بوونا جوداهیا مانادارییا ئاماره‌یی دناقه‌را ناغه‌ندی نمره‌یین وەرگرتنا چه‌مکان دناقه‌را هه‌ردوو گروپین فه‌کولینی دا و دبه‌رژه‌وه‌ندیا قوتابیین گروپی نه‌زمونگه‌ری دا ئەوین وانه وەرگرتین لدویف مودیلا (Good & Lavoie).
2. هه‌بوونا جوداهیا مانادارییا ئاماره‌یی دناقه‌را ناغه‌ندی نمره‌یین قوتابیین هه‌ردوو گروپین فه‌کولینی دا د شاره‌زایی هزرکرنا کویردا و د به‌رژه‌وه‌ندیا قوتابیین گروپی نه‌زمونگه‌ری دا. فه‌کوله‌ر گه‌هه‌شته کومه‌کا نه‌نجام و راسپارده‌یان.

۱. پیشه‌کی

ل فی سهردهمی زانیاری ب لهزاتی دهینه زیدهکرن و دشیاندايه د ماوی سالهکی دا زیدهتر ژ چند جارن زیده بیته، بونموونه د بواری جوگرافی دا، گهلهک دهسنگهفتین مروقایهتی ل سهر گوئیا ئهردی هه نه ئهوین په یوه‌ندیار ب گوهورینا نیشانین ژینگه‌ها سروشتی دا، کو ئهف بخو زینیکا نوی یه دگه‌ل زانینا بهری، هه‌روهسا ئه‌و زانینین کو روژانه پیش دکهن د بواری ته‌کنولوژیا نوی و ئینت‌رنیت و پروگرامین دی دا، یا وه‌لیکری کو جیهان بیته گونده‌کی بچویک، و ئه‌و ئه‌نجامین دگه‌نه قوتابی نه‌بتنی بو وی وی ئاریشه‌یا لهر دهستی وی چاره‌دکهن، به‌لکو وی دگه‌هینه گشتاندنیت کویر و گشتگر (حمادنه وعبیدات، ۲۰۱۲: ۷۴).

بدیتنه‌کا دی ئاراسته‌یین نوی دفیرکرنی دا جه‌ختی لسه‌ر بکارئینانا شیواز و ستراتیجیه‌تین جوراوجورین فی‌کرنی دکهن، و هه‌ولی دهن کو قوتابی کونترولی لسه‌ر فی‌ربوونا خو بکن، و بشین زانین بخوین و فه دوز، و ئه‌نجام د پروسه‌یا فی‌ربوونی دا ب ده‌ست بین، و ژ ئه‌زمونین که‌سایه‌تی مفایی وه‌رگرن، و ئه‌فه تشته‌که ناهیته بجهئنان بتنی بریکا بکارئینانا گهورینا د رولین ماموستایی دا، د زانستین به‌ری دا ماموستا زیده‌ری ئیکانه‌بوو بو پی‌زانینان.

ژبه‌ر هندئ رولی وی وه‌ک راویژکاره‌کی په‌روه‌ده‌یی و پسپور و ریبه‌ر و شاره‌زایه، هه‌روه‌سا وه‌ک ماموستا و پشته‌قان و وه‌رگیر بو فی‌رخوازان. ئه‌ف روله ژ کومه‌کا جوراوجور یا ماموستا و هه‌فکاران پیکده‌یت کوب بیروباوهر و هزرین خو‌فه ناسکرینه و هاریکاری وان دکهن د فه‌گوه‌استنا ئه‌زمونین خو بو بارودوخین نوی و بکارئینانا ستراتیجیین نوی، و ب فی ره‌نگی ده‌یلن قوتابی بشین به‌ره‌قانیی ژ ئاسته‌نگان بکن. هه‌روه‌سا پیش‌فه‌برنا چه‌مکین زانستی بین نوی دگه‌ل زانینین به‌ری بین وان، و دیسان پیش‌ئیکه‌ستنا شیانین هزرکرنی و گه‌شه‌پیدانا زانین و کویرکرن و وه‌رگرتنا وان بو زانینی (الحارثی، ۲۰۰۳: ۹۲).

تیورا ئافاکرنی گرنگی دده‌ته پروسیتین مه‌عریفی و نافخویی بین فی‌رخوازی، ئانکو ئه‌و تشتی دناف میتشکی فی‌رخوازی رویدده‌ت ده‌می ئه‌و روپیروی هه‌لومه‌رجین فی‌ربوونی دبیت وه‌کو زانینین وی بین به‌ری نوکه و چه‌ندایه‌تیا ئاماده‌باشیا وی بو فی‌ربوونی و شیانین وی بو چاره‌سه‌رکرن زانیاریان، و ب فی ره‌نگی رولی ماموستای دبیته ئاماده‌کرن ژینگه‌ها فی‌ربوونی دا کو فی‌رخواز بشیت زانینا خو ب خوئه ئافا بکته و وه‌رگرتنا تیگه‌هین زانستی (جوگرافی) (العدوان وداود، ۲۰۱۶: ۳۴).

ژلایه‌کی دیفه، گرنگی دانا زانستی ب بابه‌تین هزرکرنی فه ل ده‌سپیکا سالین هه‌شتیان ژ چه‌رخ بیستی زیده‌بوونه‌کا به‌رچاف بخو‌فه دیت، کو ئه‌ف گرنگی دانه د گه‌له‌ک پروگرامین فی‌کرنی دا دیار بوویه، و هه‌ولین مه‌زن مه‌زاختین زور و ئه‌نجامدانا گه‌له‌ک فه‌کولینین پیدفی و سه‌پاندین په‌روه‌ده‌یی و ده‌روونی ژ بو بجهئنانا بنه‌مایین په‌روه‌ده‌یی هاتینه کرن، کو ب هه‌می ئالین خو‌فه ئارمانجا وان ری‌کخستنا هزرکرنی یه لده‌ف قوتابی و وه‌رگرتنا مفایی ژ شیانین وان بین داهینه‌رانه و به‌لافکرنا وان، چونکی هزرکرن ئامراه‌کی سه‌ره‌کی یه د وه‌رگرتنا زانینی دا، و سیسته‌مین په‌روه‌ده‌یی ئیدی نه‌ما کو ئارمانجا وان بتنی پرکرن هزرین قوتابیان ب زانین و راستیان بیت، به‌لکو ژ فی چه‌ندئ ده‌رباز بوویه بو کارکرن لسه‌ر گه‌شه‌پیدان و فی‌کرن هزرکرنی ژ بو هندئ کو قوتابی شیان هه‌بن بو سه‌ره‌ده‌ریکرنی دگه‌ل پیدفینن ژانانا خو یا هه‌فچه‌رخ (ابوجادو و نوفل، ۲۰۱۷: ۲۹).

ئاریشه‌یا فه‌کولین

زایر و بین دی (۲۰۱۴) دبیزن کو گه‌له‌ک ری‌ک و ستراتیجیه‌تین جودا هه‌نه ئه‌م دشین بکاربین بو ساناهیکرن و چاککرن پروسا فی‌ربوونی لده‌ف قوتابیان. ئه‌ف ری‌که دبنه ری‌کین تاکه‌که‌سی و ری‌کین گروپی، د گه‌ل ئامازه‌کرن ب نه‌بوونا ری‌که‌کا فی‌کرنی یا نمونه‌یی بو هه‌می بابه‌تان. له‌ورا ماموستا ری‌کا فی‌کرنی یا گونجای هه‌لدب‌ئیریت لدویف ئارمانجین وان و ئاستی قوتابی و جورئ بابه‌تی و شیانین وی بین ماددی و مروقی بگونجیت، و ئه‌ف جوداهی و فره‌جوری و جوداهی د ری‌ک و ستراتیجیه‌تان دا ئه‌نجامی سروشتی بابه‌تی و گه‌شه‌کرن فله‌سه‌فی و ئارمانجین په‌روه‌ده‌یی. لسه‌ر بنیاتی فی فره‌جوری و جوداهی د ری‌کین فی‌کرنی دا، چه‌ندین پولینکرن بو قان ری‌کان هاتینه دانان، کو هنده‌ک ژوان لسه‌ر چالاکیا قوتابی و جورئ بابه‌تی ده‌ینه دامه‌زاندن (زایر و اخرون، ۲۰۱۴: ۷۹).

ریکا فیروکرنی یا ماموستا بکار دینیت ژ گرنگترین لایه نین پروسا په روه رده یی، به لکو ئو و ئاریشه یا سه رده کیه د نافه روکا کارئ ماموستایه تیئ دا. ژ بهرکو ئارمانجا فیروکرنی بابه تی جوگرافی ل قوتابخانی گه شه پیدانا شیانین هزری و زیندیکرنا حهزا فه کولینی یه ل دهف قوتابیان، قوتابی جارن زحمه تی دبیین د خواندنا بابه تی جوگرافی دا، و پرانیا جارن ئه فه دزفریت بو وان ریکن هاتینه بکارئینان، نه کو بو سروشتی بابه تی بخو، ژ بهر قئ چه ندئ مه رم ژئ ئه وه کو ماموستایین جوگرافی ریگ و شیوازین جوراوجور و جیاواز بکاربیین ژبو زهنگینکرنا وانه گوتنا خو، و هه روه سا بو چالاککرنا وانی داکو کاریگه ریا وان لسهر قوتابیان زیده تر بکه تن، هه روه سا داکو بشین ئارمانجین سه رده کی بین وانی ئه وین کو پیدقیه ل ده می وانه گوتنا بابه تی جوگرافی ل قوتابخانی بیته بده سته ئینان (عبدالله، ۲۰۰۳: ۳).

ژئ چه ندئ، فه کوله ران دیارکریه کو پرانیا ئاراسته کړنن په روه رده یی بین نوکه جه ختی لسهر ئاڅا کرنا تیگه هین زانستی و فیروکرنی چه مکین زانستی ب شیوه یه کی بگونجیت دگه ل پیدقی و داخوازین سه رده می نوی ب هه می گوهورین و دابه زینین خوځه، و سه ره رای جتخرن لسهر هزرکرنی و بده سته ئینانا شاره زایان. دیتنه کا زانستی بو راستیا وانه گوتنا بابه تی کومه لایه تی د قوناغا بنه رت دا ل هه ریما کوردستانا عیراقی، هیشتا گه له ک ماموستا د پهیره وکرنا ریکن فیروکرنی که فن دا به رده وامن، ئه وین کو هاتینه ئاڅا کرن لسهر پالدا نا قوتابی بو گوتن و ژ بهر کرنا بابه تی وانی بیکو گرنگی بده نه لایه نین دی وه کی لایه نین وژدانی و شیانین بین قوتابیان، ئه ف چه ندی وه دکه تن کو قوتابی ب شیوه یه کی ب سه رقه یی و ئاشکه را سه رده ری دگه ل وان پیزانین و زانیاری و دیارده یین سروشتی و جوگرافی بکه تن، و ئه ف چه ندی دی زحمه تیا بوان پیداکه تن د وهرگرتنا وان چه مکین جوگرافی ئه وین گرتیای ب بابه تی فه، و نه شیانان وان بوئ پراکتیککرنا شاره زایین هزرکرنن جوراوجور و کریارین زانستین بنه رتی، سه ره رای نه شیانان وان لسهر ریخستنا وان زانیاریان ب شیوه یه کی لوژیکی و پراکتیکی. مه به ست ژ ئاریشه یا قئ فه کولینی پیقانا چه مکین زانستی ئه وین گرتیای ب بابه تی جوگرافی قه لدهف قوتابیان.

ئه نجامین کریارا فیروکرنی ب تنی د زانینا قوتابی بو هنده ک زانینان وجیبه جیکرنا وان یا کرداری نابن، به لکو هه روه سا شیوازین هزرکرنی بین دگه هنه وان زانینان ژئ دگریت. هه روه سا پیکده ییت ژ بده سته ئینانا قوتابی بو گه له ک شیانین دهستی و زمانی و میتشکی و مهیل و هه لویت و به ها و ئاره زویین کو دقیت قوتابی بده سته بینیت و تیگه هن و بکاربیین و گه شه کړنن بده ته لایه نی وان یی وژدانی. (مصطفی، ۲۰۱۴: ۶۱). و ب قئ رهنگی ئه م دشین ئاریشه یا قئ فه کولینی د پرسیارا خوارئ دا ب دانین:

“کاریگه ریا بکارئینانا مودئلا (Good & Lavoie) د وهرگرتنا چه مکین جوگرافی و گه شه پیدانا هزرکرنی کویر ل دهف قوتابیین کچ بین پولا هه شتی بنه رتی”

گرنگیا فه کولینی

بابه تین کومه لایه تی ژ وان بابه تین خواندنئ نه بین کو گرتیای که سایه تیا قوتابی، ب رییا خواندنا وی بو وان و دیاربوونا هزر و هه لویتین وی، ل ویرئ کو نیشانین که سایه تیا وی پیک دهین و گه شه دکهن و هه لویتین هزری و رهوشه نبیری و جفاکی وهردگرن. بابه تین کومه لایه تی بابه تین پيشکهفتی نه ب پیشکهفتنا جفاکان و رویدانا و ئه نجامین فه کولینین زانستی و خواندنا وان و کارتیکرنا وان لسهر ئاماده کرنا قوتابیان و په روه رده کرنا وان ب شیوه یه کی زانستی دناڅ جفاکی دا هه یه، دا ببه خودان شیان بو دانانا چاره سه ریین گونجای بو وان ئاریشه یان بین کو دبیین و خودان شیان بن بهر هڅ باشت (الأمین، ۱۹۹۴: ۱۰).

هه روه سا ئاراسته یین نوی د وانه گوتن و په روه رده یی دا جهخت ل سه ر پیدقیاتیا پهیر هکرنا ماموستای بونموونه یین فیروکرنی و شیواز و ستراتیجیت و ریکن وانه گوتنا نوی دکهن، دا بیته خودان شیان بو زیده کړن و باشتکرنا فیروکرنی قوتابیان بو چه مکین زانستی، و گه شه کرنا شاره زایین هزرکرنین جوراوجور و پیشخستنا زانینا وان و گونجاندا وان دگه ل گهورینن دهروو بهرئ وان، و هه فگونجاندن دگه ل وان گهورینن د ژینگه ها وان دا رویدهن، و داهینانین ته کولوژیا نوی و هه فکریا گهورینن مه زن دبواری نوکرنی ریبا زین وانه گوتنی ئه ووی کو دی بریکا وان کریارین فیروکرنی و ئارمانجین وانه گوتنی ب شیوه کی کرداری بده سته ئین (خطایه، ۲۰۰۸: ۲۰).

خولا فیروبوونی یا مودیلا گود و لافوی (Good& Lavoie) ریکه کا فیروبون و فیروکرنی یه کو قوتابی ب خوه پی رادبن ب پروسه یا فه کولینی یا کو دبیته نه گهری فیروبوونی، وهک پسرورین تیوریا ئا فاکرنی و زانینی دبینن. نهف نمونه شیانین هزری بین قوتابیان بهرچا ف دگریت، لهوما چ چه مک ناگه هنه قوتابیان نه گهر نه شین فیرو ببن. خولا فیروبوونی د گهل چه ندین تایبه تمه ندیان جودا دبیت، ژبه رکو به شداریی دکهت د زیده کرنا دهسکه فتی و بدهسکه ئینانا چه مکان و پهره پیدانا هزرکرنا کویر ل دهف قوتابیان، و گرنگیدانا وئ و سهرنجدانا وئ لسهر وهرگرنتا چه مکان، د گهل دانا دهرفته ئی ب قوتابیان دا کو پروسه بین هزرکرنی ب شیوهیه کی باشتر ژ شیوازین که فن بین ژبه رکرنی و بیرئینانی پراکتیک بکهن (البای و الشمری، ۲۰۲۰: ۱۲۴).

ههروه سا مودیلا (Good& Lavoie) دناف مودیلین وانه گوتنی دا دهیته هژمارتن یا کو ئارمانجا وئ هاریکاریا قوتابیان ه بدهسکه ئینانا چه مکان د رییا لیگه ریانا وان بو چاره سه رکرنا ئاریشن و ئه رک و هه لویستین فیروکرنی بین کو رویه ری وان دین، و په یوه ندی و کارلیکن دنافه را وان و ژینگه ها دهورو به ری وان و دگهل وان چالاک و تاقیکرنین جوراوجور، و نهف مودیله پیک دهیت ژ چار قوناغان نه وژی (رونکرنا گریمانیه پشبینی کر، فه دوزینا چه مکی، دهریخستن یان پشکیشکرنا چه مکی، جیه جیکرنا چه مکی) (Lavoie, 1999: 1127).

گرنگیا هزرکرنا کویر رهنگه دانا که سی یه بو هه لویستی لهر دهستی خو دبینیت شروه دکهت بو پیکهاته بین وئ، و پلانین پیدفی ب تیکه هشتتا وئ داریژیت هه تا دگه هیته نه نجامان، پاشی هه لسه نگاندنا نه نجامان دکهت ل بن روناها پلانان، و هزرکرنا کویر گرنگی ب پشکینیا بنه ماین هزرکرنی و فه کولینا نافه روکا وان ثشت بهستی ب به لگه و سه لماندان دهست پیدکته، و میشک چالاک دبیت ده می که سه ک رویری هه لویسته کی یان ئاریشه کی دبیت دخوازیت ئارمانجه کا دیارکری بدهست بینیت کو نه شیت ب ریکن رهفتارین ئاسایی بین کو هه فگرنتا ساده یا نه زمون و هزران بدهست بینیت (عبید و عفانه، ۲۰۰۳: ۵۰).

ژ وان تشتین بهری نوکه، گرنگیا فی فه کولینی دناف فان خالان دایه:

۱. ههف گونجاندنا وئ دگهل ئاراسته بین نوی د بواری وانه گوتنا بابه تی کومه لایه تی دا دریکا پهیره وکرنا مودیلا گود و لافوی (Good& Lavoie) دا.
۲. دهیته هژمارتن وهک هه وله کا بهرچا ف کو پسرورین وانه گوتنا کومه لایه تی دشین مفایی ژئ وهرگر.
۳. نهف فه کولینه دوو گوراوان فه دکولیت کو پسرور هه ول دهن پشبین، نه و ژئ وهرگرنتا چه مکین جوگرافی یه و شاره زاین هزرکرنا کویره.
۴. دهرفته ئی ددهته فه کولهر و قوتابین خواندنا بلند، کو دفی بواری دا فه کولینین پاشه روژی نه نجام بدهن.

ئارمانجا فه کولینی

ئارمانجا فه کولینی، زانینا کاریگه رییا بکارئینانا مودیلا (Good& Lavoie) د وهرگرنتا چه مکین جوگرافی و گه شه پیدانا هزرکرنا کویر ل دهف قوتابین کچ بین پولا هه شتی بنه ره تی.

گریمانین فه کولینی:

۱. جوداها مانادارییا ئاماره بی دئاستی (۰.۰۵) دا نینه دنافه را نافه ندی نمره بین قوتابین گروپا نه زمونگه ری نه وین وانه خواندین لدویف مودیلا گود و لافوی (Good& Lavoie) و نافه ندی نمره بین قوتابین گروپا کونترولکار نه وین وانه وهرگرنتین بریکا ئاسایی د گوراوی وهرگرنتا چه مکین جوگرافی دا.
۲. جوداها مانادارییا ئاماره بی دئاستی (۰.۰۵) دا نینه دنافه را نافه ندی نمره بین قوتابین گروپا نه زمونگه ری نه وین وانه خواندین لدویف مودیلا (Good& Lavoie) و نافه ندی نمره بین قوتابین گروپا کونترولکار نه وین وانه وهرگرنتین بریکا ئاسایی د گوراوی گه شه پیدانا هزرکرنا کویر لدهف وان.

سنورئ فهكولينئ سنورئ فهكولينا نوكه دهيته دهستيشانكرن ب:

١. قوتابيين پولا ههشتئ بنهرهت د قوتابخانهيين سهنتهري باژيري زاخو دا بو سالا خواندنئ (٢٠٢٤-٢٠٢٥).
٢. تيگههين جوگرافي د پشكا ئيكي و دووي و سيي دا ژ پهرتوكا كومولايهتيني يا پولا ههشتئ بنهرهت يابرياردايي ژ لايح وهزارهتا ههرئما كوردستانا عيراقئ، چاپا سيزدي، ٢٠٢٤ زايئي.
٣. شارهزايين هزركرنا كوئر.

دهستيشانكرنا زاراڤان:

❖ موديللا (Good& Lavoie) هاتيه پيناسهكرن ژ لايح ههرئك ژ:

الطراونة (٢٠٠٨)

" موديللا وانه گوتئي يا Good& Lavoie په ره پيدايه ب رينا زيدهكرنا قوناغا چاري ل دهستپيكا قوناغين موديللا خولا فيربوونا ئاسايي يا سي قوناغي، ئه وژي قوناغا شروقهكرنا گرمانه يي يا پيشيبينكرنئ. ب في رهنگي موديل پيگهات ژ قان قوناغان: قوناغا شروقهكرنا گرمانه يي پيشيبينكري، قوناغا فه دوزينا چه مكي، قوناغا دهريخستن يان پيشكيشكرنا چه مكي، قوناغا جيبه جيكرنا چه مكي (الطراونة، ٢٠٠٨: ٣٤).

قطامي (٢٠١٦)

ئه فه ريكه كا وانه گوتئي يه يا كو سهنتهري وي قوتابي يه، دچاره سه ركرنا ئاريشه يان و گوهوريني د چه مكان دا ب رينا كارليكرنا جفاكي په پيدا دكهت، و ئه فه ژي ب بكارئينانا پروسه يين هزري يين جودا جودا وهك ديتن و تيبينكرن و گرمانه كرن و پيشيبينكرن (قطامي، ٢٠١٦: ٢٦٣).

پيناسه يا كرده يي بوموديللا (Good& Lavoie): موديله كه كو ل سه ر چار پينگافين ريخستي و زنجيره يي بيك هاتيه، كو ماموستايين بابته يي كومه لايه تيني دگه ل قوتابيان د گروپا ئه زمونگه ري دا بكاردينن. دهست پيگهك ژ قوناغا پيشيبينكرنا چه مكين كو د واني دا دهين، و وان كارليكرن دناقه را قان چه مكان دا په پيدا دبن بكاردينن، و قوتابيان به رف فه دوزين و ههروه سا دهريخستن و په يره وكرنا چه مكين فه شارتي د هه لويستين هه فشيويه يين دي دا فه دگو هيزيت.

❖ وهرگرتنا تيگه هان هاتيه پيناسهكرن ژ لايح ههرئك ژ:

دروزه (١٩٩٥)

شيانا قوتابي يه لسه ر پيناسهكرنا چه مكان و په يره وكرنا وان لسه ر هه لويستين فيركرنئ يين نوي دا، و ئاشكه راكرنا تايبه تمه ندبين گرنگ و پيدانا نمونه يين روون بووان " (دروزه، ١٩٩٥: ١٤).

نبهان (٢٠٠٨) دبيژيت:

"داهينانين هزري يين كو ميشك پي رادبيت ب ريكا دروستكرنا وينه يه كي گشتي يي هزري سه بارهت ب تشت و و روودان و ديارده يان " (نبهان، ٢٠٠٨: ٢٠٩).

پيناسا كرده يي بو وهرگرتنا چه مكان:

شيانا قوتابيين پولا ههشتئ بنهرهت بو دانا پيناسه يان بو چه مكين جوگرافي، دگه ل جوداكرنا چه مكي ب ريكا نمونه يين ئه ريئي و نه ريئي، دگه ل ئامازه كرن بو جيبه جيكرن يان بكارئينانا في چه مكي، و ئه ف چه نده ب ريكا به رسقنانا وان بو پرسيارين ئاما دهكري ژبو في فهكولينئ دهيته ديتن.

❖ هزركرنا كوئر هاتيه پيناسهكرن ژ لايح ههرئك ژ:

عبيد و عفاثة (٢٠٠٣)

هزره كا ئاراسته كرى ياكو پروسيسين هزري ئاراسته دكهت بو بدهستقه ئينانا ئارمانجين دياركري د روناها كومه كا مه رجين دياركري دا كو ئه م دبيژيني ئاريشه ياكو پيڤفي ب به رسقن دياركري هه يه بو گه هشتنا چاره سه ريه كا دياركري،

لهورا ئه‌فه چالاکیه‌کا هزری یا نارمانجداره بو چاره‌سه‌رکرنا ئاریشه‌یان (عبید و عفانه، ۲۰۰۳: ۵۰).

پیناسا کرده‌یی بۆ هزرکرنا کویر:

شیانین قوتابین پولا هه‌شتی بنه‌رتن بو هزرکرنا کویر و یا ب رمان د ئاریشه‌یان یا بابه‌تی جوگرافیایی یین پیشکیشکری بو وان، ئه‌وین کو هزرا وان د ئازرینیت ب رهنه‌گه‌کی کو بشین ناڤ یا ناڤو نیشانه‌کی بو ئاریشه‌ی ب دانین، دگه‌ل دیارکرنا خه‌له‌تیا، و دانا راقه‌کرین باوه‌ریپیکه‌ر لدور بابه‌تی، هه‌تا گه‌هشتنا ئه‌نجامه‌کی زانستی دگه‌ل پیشنیارکرنا چاره‌سه‌ریین گونجایی بو وی هه‌ل ویستی یا وی ئاریشه‌ی، و ئه‌ف چه‌نده ژێ دیاردبیت ژ به‌رسفدانا وان بو وان بره‌گه‌ یین هاتینه ئاماده‌کرن ژ بو فی مه‌به‌ستی.

۲. پیداجوونه‌وه به‌ئه‌ده‌بیات

زه‌مینه‌یا تیوری: پیک ده‌یت ژ دوو ته‌وه‌ران، ئه‌وژی مودیل (Good & Lavoie)، فه‌کولینین به‌ری)

تیوریا ئاڤاکرن گرنگی دده‌ته پروسیسین زانینا ناڤخویی یین قوتابیان، ئانکو ئه‌وا دناڤ میشکی قوتابیان دا رویدده‌ت ده‌می کو رووی ب رووی هه‌فرکیین فیروونی دبیت وه‌ک زانینا وی یا به‌ری و راده‌یا وه‌رگرتنا وی بۆ فیروونی و پالده‌ری وی و شیانا وی بۆ چاره‌سه‌رکرنا زانیاریان، و ب فی جووری رۆلی ماموستای دبیته ئاماده‌کرنا ژینگه‌ها فیروونی دا کو قوتابی زانینا خو ب خو ئاڤا بکه‌ت (العدوان و داود، ۲۰۱۶: ۳۴).

د دریزکرنا هندێ دا، خولا فیروونی یا کو بنیاتی وی فه‌ دیتنا پیشینی و گریمانه‌یی یه، یا مودیل چوار قوناغی یا فیروونی یا کو هاتیه پیشنیارکرنا ژ لای (Lavoie) سالا (۱۹۹۹) کو ئه‌وژی ژ دریزێ پیدانا فه‌کولینا (Good & Lavoie, 1988) یه. ئه‌و ژ مودیله‌کا فیروونی یا پیشکفه‌تی یه ژ خولا فیروونا کلاسیکی یه، و تیدا پرۆسا فیروونی ل دویف چوار قوناغان پیش دچیت و ده‌ست ب قوناغا پیشینیکنی و دانوستاندنی دکه‌ت، و دق قوناغی دا ئاریشه‌ ده‌یته پیشاندان و پاشی داخواز ژ قوتابی ده‌یته کرن کو پیشینیا چ دی رویدده‌ت یا ب واتایه‌کا دی دی کومه‌کا گریمانه‌یان پیشکیش که‌ت یین کو یارمه‌تیا وی دده‌ن بۆ پیشینیکنی وی چه‌ندی کا دی چ تشت رویدده‌ت لسه‌ر بنه‌مایین شاره‌زایی و دیتن وی یین نوکه، دگه‌ل دانا راقه‌کرنا نفیسی، پاشی تیدا په‌یوه‌ندیین ئه‌گه‌ری ئه‌وین بوینه ئه‌گه‌ری پیشینیکنی و دانوستاندنی ل سه‌ر فان چاره‌سه‌ریان ده‌ست نیشان کرینه، پاشی هه‌رسی قوناغین دی یین خولا فیروونی ته‌مام دبن ژ بو گه‌هشتن ب چه‌مکی راست و دروست و بکارئینانا وی د هه‌لوستین نوی دا (Lavoie, 1999: 1127).

❖ بنه‌مایین مودیل (Good & Lavoie) (خولا فیروونا راسته‌کرنی)

مودیل گوود و لاڤویی وه‌ک ستراتیجیه‌ک ده‌یته خواندن ل سه‌ر چه‌ند بنیاتان کو گرنگرین ژوان ئه‌فه‌نه:

۱. پلانکرنا ژ لای ماموستایی فه‌ بوقوتابیان ژ بو به‌شداربوونا وان د جیه‌جیکرنا چالاکیان دا ب شیوه‌یه‌کی کاریگه‌ر.
 ۲. پیشکیشکرنا ده‌رفه‌تی بۆ قوتابیان دا کو د گروپان دا پیکفه‌ کاربکه‌ن د که‌شه‌کی دا کو هه‌فکاری و فیانا پیکفه‌ کارکرنا تیدا هه‌بیت.

۳. دانا ده‌مه‌کی ته‌مام بو قوتابیان بۆ ئه‌نجامدانا چالاکی و پروسیسین لینگه‌ریانی.

۴. ئاراسته‌کرنا وان پرسیاریان یین کو قوتابی هان بده‌ت ژ بو هزرکرنا کویر و فه‌گه‌ریان بۆ ژیده‌ریین جوراو جور یین زانیاریان و هه‌ولدان بۆ دیتنا به‌لگه‌یان بۆ شه‌وه‌کرنین وان.

۵. گرنگی گوه‌دارکرنا پیشینی و چاهه‌روانین قوتابیان بۆ ئه‌نجامان به‌ری ده‌ستپیکرنا چاره‌سه‌ری و گه‌هشتنا به‌رسفان.

۶. چاهه‌ریکرنا بۆ ماوه‌یه‌کی گونجایی چ پشته پیشکیشکرنا پرسیاریان یا وه‌رگرتنا به‌رسفان.

۷. بکارئینانا تیگه‌هشتن و هزری قوتابیان د ریفه‌برنا وان، و پیشکیشکرنا ده‌رفه‌تی بۆ وان کو بیربۆچوونین خو بیژن، هه‌تا ئه‌گه‌ر شاش ژ یین.

۸. بریارنه‌دان ل سه‌ر راقه‌کرنین قوتابیان ب راست یا شاش، لی به‌لی هاندانا وان بۆ چاککرنا و باشته‌کرنا شه‌وه‌ و پیشنیاریین خو (قونی، ۲۰۱۳: ۱۷۴).

❖ گرنګیا مودیل (Good & Lavoie) (خولا فیروبونا راسته‌کری) د بوارې په‌روهدی دا

فیروبون ب قی مودیلی خودان کومه‌کا تاییه‌تمه‌ندیانه کو گرنګیا بکارئینانا وی د په‌روهدی دا زیده دکته:

۱. شیانین قوتابیان به‌رچاډ وهر‌دگریت، چونکی ناهیته گوتن کو چه‌مک و بابه‌تین کو ژ دهر‌قه‌یی چارچوډی شیانین هزری بین قوتابیان بن.
 ۲. به‌رچاډ وهر‌گرتنا پره‌نسیپین گورینی ژ پارچه بو گشتی دکته کو دگهل سروشتی فیروبونا قوتابیان هه‌فته‌ریب دبیت ب ریکا پیشبیینکرنی کو هزر تیدا ژ پارچه بو گشتی هه‌دگو‌هیزیت.
 ۳. خودان قوناغ یان پینګاډین ته‌مامکه‌ره کو هه‌ر قوناغه‌کا فیروبونی دبیته ده‌ستپیک و ناماده‌کرن بو قوناغ ل پشت خو.
 ۴. قوتابی هانده‌ت بو هزرکرن و نازراندنا پالده‌ری وی به‌ره‌ف لیگه‌ریان و راپرسینی د ماوی بارودوخی نه‌هه‌سه‌نگ دا، کو ب هانده‌ره‌کی سه‌ره‌کی ده‌یته دانان به‌ره‌ف لیگه‌ریان و بده‌ستقه ئینانا زانینی دا.
 ۵. گه‌سه‌کرنا شیانین هزرکرنا کویر و ب رامن.
 ۶. واتادار دبیت بو قوتابی ل ده‌می نه‌و تشتیک فیروبوی د هه‌لو‌یسته‌کی دی یی نویدا بکار‌دئینیت.
 ۷. هاریکاریا راسته‌کرنا تیگه‌هشتنا شاش دده‌ت بریکا هه‌کولینی و دان و ستاندنی و پینګو‌هورینا هزران.
 ۸. سه‌ره‌خویا قوتابی گه‌سه‌دکته، و باوه‌ریا وی ب خو و شیانین خو پشتبه‌ستنا وان ب خو د فیروبونی دا زیده دکته. (عطیه، ۲۰۱۵ ب: ۳۱۴).
- ل ده‌می کو (قرنی، ۲۰۱۳ج) دیار‌دکته کو بو پراکتیک‌کرنا مودیل (Lavoie Good &) هنده‌ک قوناغین زنجیره‌یی و ته‌مامکه‌ر هه‌نه نه‌وژی:

۱. قوناغ به‌لگه‌ئینانا گریمانه‌یی یا پیشبیینکرنی:

نه‌ف قوناغه سی پینګاډا بخو هه‌دگریت، نه‌و ژی پیشبیینکرن؛ کو ئاریشه‌یه‌ک یان بابه‌ته‌ک ژ لای ماموستایفه د ده‌ستپیکا وانې دا بو قوتابیان ده‌یته پیشکیشکرن، و هه‌ر قوتابه‌ک پیشبیینا چاره‌سه‌ریی دکته. پشتی هیگی ده‌می دان و ستاندنی؛ ده‌یت کو تیدا قوتابی ده‌ینه دابه‌شکرن بو کومین بچوویک، و پشتی نفیسینا پیشبیینان و شروفه‌کرنا وان، ماموستا دان و ستاندنی دگهل کومه‌لان دکته و پاشی وان هان دده‌ت بو دان و ستاندنی دناقه‌را ئیک و دوو دا بکن وهک پینګاډا سی. ماموستا دان و ستاندنی و دیالوگی دناقه‌را قوتابیان دا هان دده‌ت کو نه‌فه هاریکاریا وان دکته بو گوهورینا شاره‌زاییان و رامنان بو دروست بکن، و دیتنا چه‌مکین شاش و راسته‌کرنا وان بریکا پیشکیشکرن دیتن و بوچونان.

۲. قوناغ لیگه‌ریانی (ناشکه‌راکرن)

دقی قوناغی دا قوتابی د کومه‌لین کاری دا دوروستیا وان پیشبیینیت کو د قوناغ ئیکی دا کرین تاقی دکته ب ریکا نه‌و چالاکیین به‌رده‌ست د قی قوناغی دا و بریکا به‌شداریکرنا قوتابیان د چالاکیین هه‌کولینی بین کو ماموستا ریکدئیت دا هاریکاریا قوتابیان بکه‌ت بو دیتنا چه‌مکین داخوازکری، چ ب ریکا پیشکیننی یان ب ریکا ده‌ریخستن، و ماموستا دقی قوناغی دا نه‌و نمونه یه کو قوتابی ژی فیروبون دین کا چه‌وا گرنګی بده‌نه ده‌قان و ل به‌رسقین پرسپاریین خو بگه‌رن.

۱. قوناغ (ده‌رئینانی) پیشکیشکرن چه‌مکان:

دقی قوناغی دا چه‌مک ده‌ینه پیشفه‌برن و راسته‌کرنا ب ریکا پیشکیشکرن خواندنین ژی گرتی ژ لای ماموستایفه بو قوتابیان و ژ نه‌نجامین گه‌نگه‌شه و زانیاریین کو د قوناغین به‌ریدا هاتینه کومکرن، و ب ریکا گریدانا شاره‌زاییان قوتابیان د ده‌می په‌یوه‌ندیا ناخفتنی و ده‌می دان و ستاندنی و به‌رچاډکرن و پیشکیشکرنی دا. کارلیککرن دقیریدا دناقه‌را قوتابیان و ماموستایی دایه بو گه‌هشتنا چه‌مکی ژ لایه‌کی هه، و گه‌هشتنا داتاو زانیاریین کو وان بده‌ستقه ئینای د قوناغ هه‌دیتنی دا ژ لایه‌کی دیفه، و لقیروی ماموستا زانیاری و داتایین کومکری ژ قوتابیان لسه‌ر بوردی پولی دنفیسیت بو گه‌هشتنا دارشتنه‌کا گونجای و دیار بو چه‌مکی نه‌گه‌ر بگونجیت.

۲. قوناغا جیبه جیکرنا چه مکان

دقی قوناغی دا ری ب قوتابیان دهیته دان بو جیبه جیکرنا چه مکئی نوی د هه لویستین نوی دا و قهدیتنا ئاریشه یین نوی و دووباره قه کولینکرن لسه ر و زیده باری به رسقانا پرسیارین گریدایی ب چه مکئی قه. ئەف قوناغه روله کی مه زن د پهره پیدانا فیربوونا قوتابیان بو چه مکئی هه یه، و ئەف قوناغه ب قوناغا (به رفره هکرنا چه مکان) دهیته نافکرن. ژ تایبه تمه ندیین قی قوناغی کو ماموستا دهمه کی گونجای دده ته قوتابیان داکو ئەو بشین چه مکین فیربووی د هولویستین دیدا بکاربینن (زیتون، ۲۰۰۲: ۲۰۷) (قرنی، ۲۰۱۳: ج ۱۷۰: ۱۷۰).

۳. قوناغا هه لسه نگانندی

قوناغا پینجی دقئ مودیلی دا هه یه کو قوناغا هه لسه نگانندی یه، کو هه لسه نگاننده کا به رده وام دهیته ئەنجامدان بو دیارکرنا ئاستی پیکنینا ئارمانجین فیترکرنی و شیانی قوتابیان د قه کولین و پشکین و ئافاکرنا چه مکا و زهنگینکرنا وان، و هه لسه نگانندن لقیتر نه ته نها هه لسه نگانندا دیمایی یه، به لکو هه لسه نگاننده کا به رده وامه کو دشین هه ر قوناغه کی ژ قوناغان دا بکاربینن و هه می دهستپیک و پروسیس و دهرئه نجام و چالاکیین وان قه دگریت (عطیه، ۲۰۱۵: ب: ۳۱۹). چه مکئی زانستی دهیته هژمارتن ئیک ژ پیکهاتین زانینا زانستی (ئافاکرنا زانستی) یه، کو واتایا خو دناقبه را کومه کا تایبه تمه ندی و نیشانین هه قیشک بو تشتان یان دیاردا یان د هه لویستان دا کوم دکهت، و ژبه رهندی ئەو کومه کا راستیان کورت دکهت، و ل دهمی فیربوونا چه مکا شیانا بیرئینانی لدهف قوتابیان ناراهه ستیت، به لکو پیدقیه شیانا جی به جیکرنا وان هه بیت، و ئەفه گرنگیا بابه تی زانینی یی فیربووی دووپات دکهت، ژبه ر هندی پیدقیه ستراتیجیه تا کو د فیترکنا چه مکان دا دهیته بکارئینان د شیوه یه کی پراکتیکی دا بیت و ب نه خشه یه کی ساده بو هه ر قوناغه کی بهینه پشته ئانکرن. (سید، ۲۰۱۷: ۶۱).

ژبو رونکرنا قی دیتنی، پروسا بدهسته ئینانا چه مکان ئامازه ب پروسا هشیاریا ب مه رهم دکهت کو شیانا قوتابی بو زانینا چه مکین بابه تی خواندنی بخو قه دگریت و نه بتنی ب وی چه ندی، به لکو هه روه سا شیانا وی بو جوداکرن و جیبه جیکرنی ژ قه دگه ریت، و بقی رهنکی پروسا بدهسته ئینانی ئەفان تشتا قه دگریت:

۱. گوتنا ناقی چه مکئی و پیناسه کرنا وی.

۲. ژیک جوداکرنا چه مکان.

۳. جیبه جیکرنا چه مکان د هه لویستین نوی دا.

ژبه ر قی چه ندی د پیقانا بدهسته ئینانی دا پیدقیه پیقانا شیانا قوتابی بو پیناسه کرن و جوداکرن و جیبه جیکرنا چه مکان د دهمی ئەنجامدانی دا بهیته کرن، کو شیانا فیترخوازی بو سه رکه فتن د زانین و شاره زاییاندا قه دگریت و ب ریکا تاقیکرنا دهیته پیقان (علوان و آخرون، ۲۰۱۴: ۵۶).

هزرکرنا کویر ئیک ژ پروسیسین هزری بین بلنده کو کهس په نایب دبه ته به ر دهمی تووشی ئاریشه کی دبیت و هه ولا دیتنا چاره سه ریان بو ددهت، و ئەفه ئیکه ژ وان تشتان کو جون دیوی د پهرتووکا خو ئەوا بناقی (چهوا هزرکه یین ۱۹۱۰) سه ر دراوه ستیت دهمی جهخت لسه ر هندی دکهت کو مودیلین فیترکرنی بین پیشکیشی قوتابیان دهیته کرن پیدقیه به شداریی د پهره پیدانا شیانی وان بین هزری بکهن بو تیگه هشتن د تشتین دهروبه ری وان یان د جیهانا دهرقه ی یا واندا، و هاریکاریا وان بکهت بو پهره پیدانا ریکین وان بین تایبهت بو روویروویونا هه ر رهوشه کا دشین تووشی بین د جیهانا ژ دهرقه یدا. پشتی هینگی گه له ک ژ پهره رده کاران جهخت لسه ر پیدقیوونا بهیزکرنا قوتابیان ژ قی جوری هزرکرنی کره ژ به ر گرنگیا وی د چاره سه رکرنا ئاریشه یین کو تاک یان کومه ل د ژیانی دا روویرووی دبن (عطیه، ۲۰۱۵: ۱۳۷).

شاره زاین هزرکرنا کویر

هزرکرنا کویر ژ پینج شاره زاین سه ره کی پیک دهیت کو ئەوژی:

شاره‌زایا ئیکي: هزرکرنه‌کا کویر و تینینکرن

شیانا پیشکیشکرنا لایه‌نین ئاریشی وزانینا ره‌گه‌زین وئ، چ ب رتیا پیشکیشکرنا ئاریشی بیت یان ب رتیا دانا وینه‌یه‌کی یان هیلکاریه‌کی کو بشیت دهربرینی ژ پیکهاتین وئ بکه‌ت دا بشیت په‌یوه‌ندیین دناقه‌هرا ره‌گه‌زین وئ دا ئاشکه‌را بکه‌ت ب رتیا هه‌ستان.

شاره‌زایا دوئی: ئاشکه‌راکرنا ئه‌گه‌ری نه‌دروست

شیان لسه‌ر زانینا کیم و کاسین دکیشی دا هه‌ین، و ئه‌قه‌ژی ب رتیا ده‌ستنیشانکرنا په‌یوه‌ندیین نه‌ لوژیکی و دروست، یان ده‌ستنیشانکرنا پینگاف وریکارین خه‌له‌ت د بجه‌ئینانا ئه‌رکین په‌روه‌ده‌یی و فیترکری دا.

شاره‌زایا سی: گه‌هشتنا دهرئه‌نجامان

شیانا گه‌هشتنا په‌یوه‌ندیین لوژیکی بین ده‌ستنیشانکری ب رتیا رونکرنا جه‌وه‌ری ئاریشی بین راسته‌قینه، پاشی گه‌هشتن بو ئه‌نجامین گونجایی و باش.

شاره‌زایا چاری: دانا شروفه‌کارین باوه‌ریپکه‌ر

شیانا پیشکیشکرنا شروفه‌کارین لوژیکی بو په‌یوه‌ندیین گریدای و ئه‌نجامان، ب پشتبه‌ستن ل سهر زانینا به‌ری یان سروشتی ئاریشی و تایبه‌تمه‌ندیین وئ.

شاره‌زایا پینجی: دانانا چاره‌سه‌ریین پیشنیارکری

شیانا دانانا پینگافین لوژیکی و چاره‌سه‌ریین راسته‌قینه بو ئاریشا دیارکری، ل سهر بنه‌مایی گه‌شه‌پیدانین هزری و بین چاقریکری بو ئاریشا دیارکری. (العفون و عبدالصاحب، ۲۰۱۲: ۲۱۷-۲۱۸).

فه‌کولینین به‌ری: فه‌کوله‌ران فه‌کولینین به‌ری ئه‌وین گریدای گورای مودیل (گود و لاقوی)

وه‌ک گوراه‌یه‌کی سه‌ره‌خو بکارئینا، بنیره‌خشته‌یی(۱).

ژ	ناقی فه‌کولینین سال جه	ئارمانجا زانینا	فه‌کولینین	سه‌میل، چور، زماره قوناغ تایبه‌تمه‌ندی	کرینن فه‌کولینین	رکا و له‌کوتنی	ئارمانجا فه‌کولینین	ئه‌نجامین فه‌کولینین
1	فه‌کولینا الخالدي (2023) زانکویا موسل عیراق	کاریکه‌رییا مودیل کود و لاقوی د بده‌ستنه‌ئینانا تیکه‌هین میژوویی لده‌ف قوتابیین کور بین پولا چاری و میژوویی و په‌ره‌پیدانا شاره‌زاین کومه‌لایه‌تی لده‌ف وان.	کور 67 چواری و میژوویی	ئاره‌نگری کرتزراکار	بو بیلا کور و لاقوی ئاسایی	تاقیکرنا بده‌ستنه ئینانا تیکه‌هان	جوداهیییا ب مانداریییا ناماره‌یی هه‌یه دناقه‌هرا ناغه‌ندی نمره‌یین قوتابیین هه‌ردوو کروپان بین تاقیکرنا بده‌ستنه‌ئینانا تیکه‌هان و شاره‌زاین کومه‌لایه‌تی به‌رزه‌وه‌ندییا گروپین ئه‌زمونگه‌ریی دا.	
2	فه‌کولینا اسماعیل (2022) زانکویا دیالا عیراق	کاریکه‌رییا وانگوتنی ب ریکا مودیل کود و لاقوی ژ بیردوزا بیناکاری د بده‌ستنه ئینانا تیکه‌هین زینده‌وه‌رزانین لده‌ف قوتابیین پولا شه‌شی سهره‌تایی د بابه‌تی زانستی دا.	قوتابی 64 شه‌شی سهره‌تایی زانست	ئاره‌نگری کرتزراکار	بو بیلا کور و لاقوی ئاسایی	تاقیکرنا بده‌ستنه ئینانا تیکه‌هان	جوداهیییا ب مانداریییا ناماره‌یی هه‌یه دناقه‌هرا ناغه‌ندی نمره‌یین قوتابیین هه‌ردوو کروپان بین تاقیکرنا بده‌ستنه‌ئینانا تیکه‌هان دبه‌رزه‌وه‌ندییا گروپین ئه‌زمونگه‌ریی دا.	

ئاستی مفا وه‌رگرتنی ژ فه‌کولینین به‌ری

پشتی فه‌کوله‌ری فه‌کولینین به‌ری هه‌لسه‌نگاندین و شروفه‌کرین ژ لایین نیشانده‌ر و واتایان فه، نوکه دی روون که‌ت کا چه‌وا سوود وه‌رگرتیه د فه‌کولینا نوکه‌دا و ب فی شیوه‌ی:

۱- ده‌ستنیشانکرنا ئاریشه‌یا فه‌کولینین و گرنگیا فه‌کولینین و ده‌ستنیشانکرنا زاراغان.

۲- مفا وه‌رگرتن ژ چوارچوئی تیوری و زانینا دیزاینی ئه‌زمونگه‌ریی بین فه‌کولینا.

۳- نیاسینا جویری سه‌میلا و تایبه‌تمه‌ندییا ورد یا وان.

- ۴- ناماده کرنا ئالافین فه کولینی و دروست کرنا تاقیکرنا بدهستفه ئینانا تیگه هان و شاره زاینین هزرکرنا کویر.
- ۵- چه وانیا ریخستنا پلانین وانه گوتنی بو ههردوو گروپین فه کولینی بین ئه زمونگه ری و کونترولکار بین گریدایی بابه تی جوگرافی.
- ۶- داریشتنا ئارمانجین رهفتاری بین گریدای ب بابه تی ئه زموننا فه کولینی فه.
- ۷- دیتنا بابه تین ئاماره یی بین بکارهاتی د فه کولینی دا.
- ۸- زانینا لایه نین وه کهه فی و ژیک جودا دناقبه را ده ئه نجامین فه کولینین به ری دا و ئه نجامین فه کولینا نوکه.
- ۹- مفاوه رگرتن ژ ژیده ری به رده ست بین د فه کولینین به ری دا بکارهاتین.

۳. میتودولوجی و کۆکردنه وهی داتا

ریپازو کردارین فه کولینی

ئیک: دیزاین کرنا ئه زموننی

ئارمانج ژ دیزاین کرنا ئه زموننی ئاراسته کرنا جینه جیکرنا ئه زموننه کا زانستی یه بریکا ناماده کرنا پلانه کا گشتی ئه وا پیک دهیت ژ ژماره یه کا گورائین سه ره خو و ئاستین هه ریگ ژ وان و چه وانیا دابه شکرنا ئه ندامان، زیده باری گورائین کاریگه ر و ب ئه فی چه ندی ئه ف دیزاین کرنا چارچو فه کی پیشکیشی فه کوله ران دکه ت کو هه می مه رجین ورد و پیدفی بو بدهستفه ئینانا وان داتایان ئه وین هاتینه بکارئینان دتاقیکرنا گریمانین فه کولینی (أبو حطب و آمال، ۲۰۱۰: ۳۹۷). فه کوله ران پشت ب دیزاین ئه زمونگه ری ئه وا پیک دهیت ژ دوو گروپین هه قسه نگ ب تاقیکرنا پیشی و پاشی به ست (العباسی، ۲۰۱۸: ۲۲۲). ئیک ژوان گروپ ئه زمونگه ری یه و یی دی گروپی کونترولکاره. گروپ ئه زمونگه ری وانیه یان بریکا مودیل (گود و لافوی) وه رگرن، به لی گروپ کونترولکار لدویف ریکا ئاسایی یا به ره لاف وانیه یان وه رگرن، ههروه کی دهیلکارییا ژماره (۱) دا دیار.

هیلکاریا ژماره (۱) دیزاین ئه زموننی

گروپ	تاقیکرنا پیشی	گورائی سه ره خو	تاقیکرنا پاشی	گورائی کاریگه ر
ئه زمونگه ری	تاقیکرنا	مودیلا	تاقیکرنا	وه رگرتنا
کونترولکار	گه شه پیدانا	(Good & Lavoie)	چه مکین	چه مکین
	هزرکرنا کویر	ریکا ئاسایی یا به ره لاف	جوگرافی و تاقیکرنا گه شه پیدانا	جوگرافی و گه شه پیدانا هزرکرنا کویر

هیلکاریا ژماره (1) دیزاین ئه زموننی

دوو: کومه لا فه کولینی :

دهست نیشان کرنا کومه لا فه کولینی دهیته هژمارتن ئیک ژ کارین گرنگ د فه کولینین پهروه دی دا ؛ ژ بنه مابین فه کولینی دهست نیشان کرنا جور و سروشتی فه کولینی و کومه لا ئاماری یه، و چه وانیا هه لبزارتنا سه مپلا ژ کومه لا فه کولینی. کومه لا فه کولینی هاته دهست نیشان کرنا ئه وا پیک دهیت ژ سه رجهم قوتابین کچ بین پولا هه شتی بنه رهت کو هژمارا وان (۲۵۳۴) قوتابینه و به رده وامن د خواندن دا ل سه نته ری باژیری زاخو بو سالا خواندن (۲۰۲۴ / ۲۰۲۵) ل (۱۵) قوتابخانه یان.

سڻ: سه مپلا ڦه ڪوليني

پشتي ڪومه لا ڦه ڪوليني هاتيه دست نيشانڪرن ٿلاي ڦه ڪوله ران ڦه بريڪا شيوازي هره مهه ڪي يي ساده ٺه وڙي قوتابيين ڪچ بين پولا هه شتي بنه رتي پولا (أ) وهڪ گروپي ٺه زمونگهري، ٺه وين دي بابته تي وه رگرن بريڪا موديللا گود و لاڦويي، هروه سا پولا (ز) دهيت هه لپزارتن وهڪ گروپي ڪونٽرولڪار ٺه وين دي بابته تي وه رگرن بريڪا ٺاسايي. ٺمارا قوتابيين هه ردو گروپان دبه (٦٩) قوتابي، هه روه ڪي د خسته يي ٺماره (٢) دا ديار.

خسته يي ٺماره (2)

ديارڪرنا ٺمارا قوتابيين سه مپلا ڦه ڪوليني و دابه شڪرنا وان لسهر هه ردو گروپان

گروپ	ريڪا وانه ڪوتني	ٺماره
ٺه زمونگهري (أ)	موديلا Good & Lavoie	37
ڪونٽرولڪار (ز)	ريڪا ٺاسايي	32
سه رجهه		69

چار: ڪردارين هه ڦسهنگي دناڦه را گروپين ڦه ڪوليني دا:

داڪو ڦه ڪوله ڪاريگه ريا گروپي سه ربه خو ل سه ر گروپي ڪارتيڪه ر دست نيشان بڪه تن، پيدڦيه پشت راست بين ٺ هه ڦسهنگي ڪومه لين ڦه ڪوليني. هه رچنده بڪارئينانا ريڪا هه رمه ڪي يا ساده ٺبو هه لپزاردنا گروپين ڦه ڪوليني دگه هيت ه سنوره ڪي گونجاي بو هه ڦسهنگي گروپين ڦه ڪوليني، به لي وان برياردا ڪو پروسه يا هه ڦسهنگي د چندين گروپين دي دا بڪه تن ڪو دشين ڪارتيڪرني ل سه ر گروپين دي دا بڪه تن لسهر حسابا گروپين سه ربه خو ٺه وڙي (ته مه ني قوتابيين ب هه يڦ، تيڪرايا نمره بين قوتابيين بين سالا بووري، ٺاسني بيرتيڙي، نمره بين قوتابيين بين بابته تي ڪومه لايه تي بين سالا بووري). لدويفدا ڦه ڪوله ران تيستا تي (t.test) بو دوو سه مپلين سه ربه خو بڪارئينان. بو زانينن به ه اي هه مي نرخين (t) يا هه ٺمارڪري ڪيمتر بوون ٺ نرخين (t) يا خسته يي (١.٩٩) ل ٺاسني مانداريا (٠.٠٥) و ب پلا ٺازادي (٦٣) هه روه ڪي د خسته يي ٺماره (٣) دا ديار.

خسته يي ٺماره (3)

ٺه نجامي هه ڦسهنگي دناڦه را هه ردو گروپين ڦه ڪوليني دا

گروپ	ٺماره	ناڦه ندي ٺميري	لا دهري پيڦه ري	به ه ايي تاي	
				ه ٺمارڪري	خسته يي
ٺه زمونگهري	37	27.57	4.598	0.75	ريڙه يا بيرتيڙي
ڪونٽرولڪار	32	26.72	4.760		
ٺه زمونگهري	37	170.51	14.360	0.42	ته من
ڪونٽرولڪار	32	172.06	15.631		
ٺه زمونگهري	37	68.62	13.199	1.32	تيڪرايا ڪشتي يا نمره يان
ڪونٽرولڪار	32	72.59	11.545		
ٺه زمونگهري	37	60.46	15.245	0.42	نمره بين ڪومه لايه تي
ڪونٽرولڪار	32	62.00	14.817		
ٺه زمونگهري	37	18.35	4.32	0.17	نمره يا هزرڪرنا ڪوير يا پيشه يي
ڪونٽرولڪار	32	18.19	3.36		

پنج: ٺلاڦين ڦه ڪوليني:

ٺبو جهئينان و ب ده سته ئينانا ٺارمانجا ڦه ڪولينا نوڪه، پيدڦي بوو دوو تاقيرن هه بن، يا ٺيڪي بو پيڦانا وه رگرتنا تاڪين هه ردو گروپان بو چه مڪين جوگرافي، ڦه ڪوله ران شيڪرنا ڦه روڪا بابته تي ڪرن و (١١٨) چه مڪين زانستي ٺ ناڦه روڪا بابته تي ده ريخستن و ٺوانڙي (٣٠) چه مڪ ده ستنيشانڪرن بو تاقيرنا وه رگرتني ب شيوهيه ڪي بابته تي ٺ دوو جو ران بوون: ٺ جو ري جووتڪرن و جو ري هه لپزاردن. يا دووي تاقيرنا شاره زانين هزرڪرنا ڪوير ٺ هفت هه لويستان پيڪ دهيت و هه هه لويسته ڪ ٺ پنج پسياران پيڪ دهيت لدويف شاره زانين هزرڪرنا ڪوير، ڪو ٺمارا وان دبه (٣٥) پرسيار بين بابته تي ٺ جو ري سي هه لپزاردهي. ڦه ڪوله ران راستيا ناڦه روڪي و يا هه ردو تاقيرنا و تايه ته نديين سايڪومه تري

بین گریدایی ب هیزا ژیکجودایا بهندان و ئاستی زحمهتیا بهندان و بکاریا بژاردهیین شاش پشت راستکرن بریکا سهپاندنا وان لسهر سهملهکا دیچوونئی یا پیشهکی یا پیکهاتی ژ (۱۵۰) قوتابیان پاشی ب بکاریانانا هاوکیشا (کیودر - ریتشاردسون ۲۰) و ئەلفا کرۆنباخ. و بقی ئاوابی هەردوو تاقیکرن ئامادهبوون بۆ سهپاندنی ب شیوهیی خوئی دوماهیکی ل سهر سهمپلا سهرهکی یا فهکولینی.

شەش: ئەنجامدانا تاقیکرنی

پشتی هەلبژاردنا نموونا فهکولینی و پشتراستکرن هەفسهنگیا وان و دابهشکرن وان بۆ دوو گرۆپان، ئەزمونگه‌ری و کۆنترولکار، و ههروهسا ئامادهکرن پلانین وانگوتنی و ئالافین فهکولینی و ریککهفتن دگه‌ل ماموستایا بابه‌تی دهرباره‌یی جیبه‌جیکرنا تاقیکرنا فهکولینی و هه‌ول‌دانا وان بو کۆنترولکرن فاکتەرین نافخوویی و دهرقه‌یی بین دیزاین تاقیکرنی به‌ری ده‌ستپیکرنا ئەزموونی، تاقیکرنا فهکولینی هاته جیبه‌جیکرن ددهمی وهرزی خواندنی یی دووی دا و ب چاقدیریا فهکوله‌را ئیککی، و پشتی بدوماهیک هاتنا بجهئینانا تاقیکرنا فهکولینی، فهکوله‌را ئیککی هه‌ردوو تاقیکرن ل سهر تاکه‌ که‌سین سه‌مپلا فهکولینی جارها‌کا دی بجهئینات و پاشی ئەنجام راسته‌کرن ل دویف کلیلا راسته‌کرنی.

حه‌فت: ئالافین ئاماره‌یی:

فهکوله‌ران ئەف ئالافین ئاماره‌یی بین ل خوارئ بکاریانان:

تیستا (تائی) بو دوو سه‌مپلین سه‌ربه‌خو بکاریانان، ژبوپشت راست بوون ژ هه‌فسه‌نگیا دناقه‌را هه‌ردوو گرۆپین فهکولینی د چه‌ندین گوراوان دا، و هه‌روهسا بۆ تاقیکرنا هه‌ردوو گریمانین سه‌ره‌کی بین فهکولینی. و هه‌روهسا بکاریانانا هاوکیشه‌یا ئاستی زحمه‌تیا بهندان و هیزا ژیکجودایا بهندان، و بکاریا بژارده‌یین شاش و پاشی ب بکاریانانا هاوکیشا (کیودر - ریتشاردسون ۲۰) و ئەلفا کرۆنباخ، ژبو بدسته‌قه ئینانا ساخله‌تین سایکومه‌تری بین هه‌ردوو تاقیکرنان.

۴. ئەنجامه‌کان و گفتوگۆ

نیشاناندانا ئەنجامین فهکولینی و گه‌نگه‌شه‌کرن وان:

ئەنجامین فهکولینی دگه‌ل گه‌نگه‌شا وان ژ لایی فهکوله‌ران ب شیوئ لخاری دئیته‌ دیارکرن:

یا ئیککی: ئەنجامین گریدایی ب گریمانه‌یا سفري یا ئیککی

دا نینه، (0.05) جودایا ماندارییا ئاماره‌یی د ئاستی

دناقه‌را نافه‌ندی نمره‌یین قوتابیین گرۆپا ئەزمونگه‌ری ئەوین وان خواندین لدویف مودیلا (گود و لاقوی) و نافه‌ندی

نمره‌یین قوتابیین گرۆپا کۆنترولکار ئەوین وان وهرگرتین بریکا ئاسایی د گوراوی وهرگرتنا چه‌مکین جوگرافی دا.

ژبو پشتراستکرن فی گریمانه‌یی، فهکوله‌ر نافه‌ندی ژمیره‌یی و لاده‌ری پیقه‌ری یی تاقیکرنا وهرگرتنا چه‌مکان بو قوتابیین

هه‌ردوو گرۆپین ئەزمونگه‌ری و کۆنترولکار ده‌رینا، و لدویفا تاقیکرنا (تائی) بۆ دوو سه‌مپلین سه‌ربه‌خوین هژمارا

وان جودا بکاریانایه، و ئەنجام و داتایین وان د خسته‌یی ژماره (۴) دا ریزکرینه.

خسته‌یی ژماره (4)

ئەنجامی تاقیکرنا تائی دناقه‌را نافه‌ندی ژمیره‌یی یی نمره‌یین وهرگرتنا چه‌مکان بین هه‌ردوو گرۆپین فهکولینی

قه‌بارئ	بهایی تائی		لاده‌ری پیقه‌ری	نافه‌ندی ژمیره‌یی	ژماره	گرۆپ
	خسته‌یی	هژمارکری				
0.13	1.99	3.21	3.837	20.95	37	ئەزمونگه‌ری
نافنجی	(0.05) (67)		3.668	18.03	32	کۆنترولکار

ژ خشتی ژماره (۴) دیار دبیت کو به هاین تائی یی هژمارکری گهشتیه (۳.۲۱) و نهفه مهزنتره ژ قیمه تا تائی یا خشته یی کو دگه هیته (۱.۹۹) ل ناستی مانداریا (۰.۰۵) و ب پلا نازادی (۶۷). و بقی چهندی گریمانها سفری دهیته ره تکران و گریمانها جهگر (به دلیل) دهیته وهرگرتن، و نهفه ژی وئ چهندی دگه هینیت کو جوداها نماره یی هیه دنافه را ناهه ندی نمره یی د وهرگرتنا چه مکین جوگرافی بین قوتابین ههردو وروپین نه زمونگه ری و کونترولکار و دهر ژه وه ندییا وروپین نه زمونگه ری دا، و قهباری کارتیکنی نافنجیه کو گهشتیه (۰.۱۳).

فه کوله ران فی نه نجامی دزفرینیت بو

ل دویف داتابین هاتین، نه نجامی نه ندامین گروپا نه زمونگه ری کو پرؤسه یا بکارینانا رولی چالاک یی مودیل (گوود و لافوی) د وانه گوتنا بابه تی کومه لایه تی بو پولا ههشتی بنه رت، کاری راهینانین فیربوونی ژ لای فیرخوانقه باش هاتیه جیه جیکرن، و گهشتیه ناستی تیگه هشتن و وهرگرتنی، ب رییا کریارا گه نکه شه و دیالوگ و دهر نه نجامندی کو دبیته نه گهری ریکخستنا پولی و ریزگرتنا ئیک و دوو و سه رنج دانا فیرخووان ب شیوه یه کی هویر.

ژ لایه کی دیقه، فه کوله ران دبینیت کو وانه گوتن ل دویف فی مودیلی ب قوناغین وئ بین جوراوجور، و پیکفه گریدایی و ته ماکر، کو ژ پیشبینی کنی دهست پیدکته تا کو دگه هیته هه لسه نگانندی کو رامان و فرمانا ب تیگه یی ددهت، و هاریکاریا قوتابیان کریه داکو تیگه هشتنه کا ورد و کویر هه بییت و تیگه هه، نهفه ژی برییا کارکن و هه فکاریا وان د وئ چالاکیا پی هاتینه راسپاردن و هاریکاریا کرنا هه قوود و هک تیمه ک ژبو گه شه پیدانا شیانین وان، و ناشکه راکرنا لایه نین فه شارتی د بابه تی وانی دا، ههروه سا نهف مودیل هاندره بو قوتابیان کو پیشکاری د دان و ستاندنا دا بکن و ب نازادی بیروارین خو دهر برن، و بینه که سانین چالاک د کویر کرنا تیگه هشتنا زانستی یا بابه تان ژ لایه کی فه و کومکرنا زاناریت زیده و پیشخستنا زانین و شاره زانین خو ژ لایه کی دی فه، کو پیتفی ب چه ند پینگاف و ریکاران هیه ژبو گهشتنی.

فه کوله ران دبین کو ریازا (گوود و لافوی) ب شیوه یه کی مه زن هاریکاره ژبو بلندکرنا ناستی وهرگرتنا قوتابیان د بابه تی کومه لایه تی دا ب ریکا هه مه رهننگرنا شیواز و ستراتیجیت فیرکنی و پیشکیشکرنا نه زمونه کا زانستی یا فیرکنی یا چالاک و سه رنجراکیش بو قوتابیان، سه رهاری زیده کرنا شاره زانین وان ل سه ر چه مکین جوگرافی بین دناف نه زمونی دا و جوراوجوریا نمونان بو هه ر چه مکه کی، کو نهفه بوویه نه گهری بلندکرنا شیانین وان بو ژیک جودا کرنا نمونین نیگه تیف ژ بین پوزه تیف ژ لایه کی دیقه.

ههروه کو قوناغین جودا جودا بین نهفی مودیلی دا فه کوله ر دقوناغا ئیکی دا دیار دکته کو قوتابی پیشبینی دکهن کا دی چ فیربن. پستی کو ماموستا وان راستپاردین وان ب چه مکین د وانی دا هاتین، داکو نه و ب شیوه یه کی تا که که سی پیشبینیا دهر نه نجامین گریدایی ب بابه تی فه بکن، نهفه چهنده وان پتر ناماده دکته بو وهرگرتنا زاناریان.

لدویفا قوناغا فه دیتنا چه مکان دهیت، یا کو وهک پیداچوونه که بو بابه تی ژ لای قوتابی فه ب مه ره ما گه هشتنا به رسقین دروست کو پیشبینین وان ژ قوناغا به ری پشتراست دکهن. نهفه بهس نینه به لکه ماموستا دان و ستاندنی دگه قوتابیان د کومین هه فکاری دا دکته ژ بو په ره پیدانا گیانی هاریکاری و به شداری و دیار کرنا راده یی تیگه هشتنا وان ژ چه مکین دوانی دا، و نهفه چهنده ب نافی قوناغا هه لسه نگانندا چه مکی د فی نمونه یی دا دهیته نافکرن. ژبو هندی کو قوتابی چه مکان باشتر وهرگرن و تیگه هه، ماموستا قوناغا کا گرنگتر بجه دبینیت کو نهوژی قوناغا پراکتیکرنا چه مکی یه، ب شیوه یه کی پراکتیکی فه گریدهن، نهفه ژی تیگه هشتنا وان بو چه مکان بهیزتر دکته. ژ بو بسپوربوون د بابه تی و دابینکرنا دهر فه تی بو وان ژ بو فه کولینا چه مکان ب شیوه یه کی کویرتر ژ رییا چالاک و فه کولینا سه ربخو و ب رییا هنده ک پرسپارین هه لسه نگانندی کو وهک فیدباکه کا به رده وام بو وانه، نهفه دبیته نه گهری دهوله نکرنا نه زمونا وان یافیرکاری دهر باره یی چه مکی زانستی و نهفه ژی ب رولی خو ناستی وان یی زانینی و وهرگرتنا وان بو بابه تی زانستی بلند دکته.

کورتیا ناخفتنی و ژبو هندی کو پرؤسه یا فیربوونی لدهف قوتابیان بهیته نه نجامدان، پیدقیه که ره ستین فیرکنی بین دیزاینکری ب ریکه کی یان مودیله کی کو دگه ل شیان و پیدقی و ناماده باشیا قوتابیان بگونجیت، ب جوره کی کو قوتابی بگه هیته کونترولکرن و بدهستقه ئینانا نارمانجین په روه رده یی. و مودیل (گوود و لافوی) ژ مودیلین سه ر ب بنه مایی تیورا

ئاڤاكرنڭ و زانينى يه، چونكى ڤهكولينى دكەت د ئاڤاكرنا چەمكا و زانينى لدەڤ قوتابيان و گريدانا زانيارينن كەڤن لدەڤ وان ب زانيارينن نوى ب شيوهيهكى كاريگەر و چالاک و ب ڤى رەنگى بلنڤكرنا ئاستى بدەستڤهئينا زانينى، ژبەرکو و اتا ژ لايىن قوتابى ڤه دهيتە ئاڤاكرن نهكو بريكا گوتن و ژبەرکرنى دهيتە ڤهگواستن.

يا دووى: ئەنجامين تايهت ب گريمانهيا سفرى يا دووى

جوداهايا ماناداريا ئامارهيا دئاستى (0.05) دا نينه دناڤهرا ناڤهئى نمرهين قوتابيين گروپا ئەزمونگەرى ئەوين وانە خواندين لدويڤ مودىلا گود و لافويى و ناڤهئى نمرهين قوتابيين گروپا كونترولكار ئەوين وانە وەرگرتين بريكا ئاسايى د گوراوى گەشەپيدانا هزرکرن کوير لدەڤ وان.

ژبو پشتراستکرن ڤى گريمانى، ڤهکولەران ناڤهئى ژميرەيا يا هەردوو تاقيرکرن پيشى و پاشى و جوداهايا دناڤهرا واندا و لادەرى پيشەرى بو گەشەکرن (جوداهايا) د شارەزايين هزرکرن کوير دا دناڤهرا قوتابيين گروپا ئەزمونگەرى و گروپا كونترولكار دا دەرڤخست. پاشى تاقيرکنا (تايى) بو دوو سەمپلين سەربەخو ئەنجام دا، و ئەنجام و داتايين وان د خستەيى ژمارە (5) دا ريزکرينە.

خستەيى ژمارە (5)

نیشانانا تاقيرکنا تايى بو ناڤهئا گەشەپيدانا شارەزايين هزرکرن کوير لدەڤ قوتابيين گروپا ئەزمونگەرى و كونترولكار

قەبارى كارتىكرنى η^2	نرخى تايى		لادەرى پيشەرى بو جوداهايا	ناڤهئى ژميرى بو شارەزايين هزرکرن کوير			ئەزمونگە رى (37)
	خستەيى	ژمار كرى		پيشى	پاشى	بوجوداهايا	
0.09 ناڤنجى	1.99 (0.05)	2.70	5.50	5.57	23.92	18.35	ئەزمونگە رى (37)
	(67)		4.18	2.34	20.53	18.19	كونترول كار (32)

يا خستەيى (t) و ئەو ژبهايى (2.70) يا هژماركرى گەهشتيه (t) دا ديارديت كو بهايى (5) ژ خستەيى ژمارە ئەوا گەهشتيه (1.99) مەزنتره، د ئاستى مانداريا (0.05) و پلا ئازادىيى (67)، و ئەڤهژى وى چەئى دگەهينيت كو جوداهايا ئامارهيا ههيه دناڤهرا ناڤهئى نمرهيا د گەشەکرن هزرکرن کوير بين قوتابيين هەردوو گروپين ئەزمونگەرى و كونترولكار و دبەرژوهنديا گروپى ئەزمونگەرى دا، و قەبارى كارتىكرنى ناڤنجى يه كو گەهشتيه (0.09)، و بڤى چەئى گريمانهيا سفرى دهيتە رەتكرن و گريمانهيا جهگر (بهديل) دهيتە وەرگرتن.

ڤهكولەران ڤى ئەنجامى دزڤرينيت بو

رولى مودىلا گود و لافويى ئەوا كو پيك دهيت ژ كومهلكا زنجيرهيا ژ قوناغين فيربوونى بين پيگڤه گريدايى ئەوين كو ب شيوهيهكى بەرچاڤ بەشداريى د گەشەکرن هزرکرن زانستى يا جورا و جوردا دكەن، و ژ وانژى هزرکرن کوير ژ لايىن هزرى و شيانى ڤه بو قوتابيين گروپا ئەزمونگەرى، كو وان هاندەت بو ديارکرن هزرىن سەرەكى د هەلويسنى فيركرنى دا يى پيشكىشكرى بو وان. ئەڤه ژ بەرکو ئەڤ موديله دهيليت قوتابى پيشينيا تشتى كو دى رويدەت بکەت ل سەر بنياتى داتايين بەردەست د هەلويسنى فيركرنى دا، و ئەڤ پيگڤه دى شيانا هزرکرن کوير يا رامانى لدەڤ قوتابيين گروپا ئەزمونگەرى بهيز کەت، كو ئەو ژى ئيك ژ شيانين هزرکرن رامانى نه، ب شيوهيى كو دەست پيڤكەن ب هزرکرن سەبارەت ئەگەرين ههيا، كو وان هان دەت پيداچوونى ل سەر هزررىن خو و ديتنين خو بين گريدايى ب كيشه يان هەلويسنى پيشكىشكرى بکەن. ب جورەكى كو دان و ستاندا وان ل دور وان پيشينيان وەدكەتن كو شيانين ديتن و ديارکرن ناکوكى يان شاشيان د بيروايين جورا و جو دا بين بەسكرى د دەمى دان و ستاندى دا هەبىت، كو ئەڤه هاريكاريا وان دكەت بو روهنكرنا خالين لاواز د تيگەهشتنى دا.

ژ لایه کئی دی ښه، ښه کولر دبین کو مودیل گود و لاقویی پیک دهیت ژ ښه دیتنا چه مکان و دانانا رافه کرن یان چاره سه ریښه هه ښکار بین دهمکی بو دیارده یان کیشه یا پیشکیشکری و پشته ښانکری ب به لگه و رایان و پلانکرن بو بده سته ښانانا وان، کو ښه ښه دهرهت دایه قوتابین گروپا ښه زمونگه ری بو کارکرنی لدویف ښه ریبازی کو بوویه ښه گه ری زیده کرنا شیانین وان بو پیشکیشکرنا رافه کړنن بهیز کو پشته ښانینی ددهنه رایین وان، و ښه شیان ب خو ښه مایه هزرکرنا زانستی یه و ب شیوه یه کئی تایه تی هزرکرنا کویر.

ژبلی ښه ښه دیت، قوتابی لسه بکار ښانانا قوناعین مودیل گود و لاقویی د سه پاندنی دا هاتینه راهینان کرن. چاډیریکرنا دیارده یان یان ښه ښانین راستیان کو هاریکاریا وان دکهت ژبو گه هشتن ب دهر ښه ښانین راستی د رهوشین نوی بین دیاردا پیشکیشکری یان هه لویستی زانستی. ښه ښه ښه کرنا شیانین جوراوجور بین هزی بو وان ب ساناهی کر، و سه رکه فتن لسه لایه نی پیشکیشکرنا شروقه کاریین گشتگر، و دیتنا وان یا دوماهی سه بهارهت ښه بارودوخی کا چ رویدایه، و ښه پینگافه هاندانا پیشکیشکرنا چاره سه ری یان شروقه کارییا دکهت، و هوکاری نوی بین پیشنیارکری و داهینه رانه بو ښاریشی ددانیت، ښه وین کو دانوستاندن لسه هاتیه کرن کو ښه وژی ژ ښه مایین شاره زاین هزرکرنا کویرن.

ښه جوره هزرکرنه ژ پروسه بین هزی بین بلند دهینه هژمارتن کو کهس په نا بو دهن ل دهمی کو روی ب روی ښاریشه یه کئی یان دوخه کئی دژوار دبن، داکو چاره سه رییه کا گونجای بو بینن. جون دیوی ل سه ر گرنکیا نمونه بین فیترکرنی بین کو پیشکیشکی فیترخوازان دبن دیاردهت: دقت هاریکاربن ژ بو گه شه پیدانا شیانین زانستی و هزرکرنا وان بو ښه وان تشتین کو ل دهورو به ری وان یان د جیهانا وان یا ژ دهر ښه روی ب روی وان دبن. هه روهکی هه پینگافه ک ژ پینگافین به شداردبن دلایه نه کئی ده ستنیشانکری دا ژ شاره زاین هزرکرنا کویر، و کارلیکی دکهن دناقه بهرا پینگاف و شاره زاین هزرکرنا کویردا ب تایهت تیگه هشتی کویرتر دکهت و هاندانا قوتابیان دکهت لسه هزرکرنی ب کویراتی و پیشکیشکرنا چاره سه ریین بهرچاډ کو هاتینه دانان لسه تیبینی و شروقه کاریین وان.

۵. ښه ښانم

۱. مودیل (Good & Lavoie) د وانه گوتنا بابه تی کومه لایه تیبی داهاتیه بکار ښانان و ښه ښانمان دیارکر کو ب شیوه یه کئی ښه ریښی سه رکه فته و به شداری دبنکرنا ښانستی زانینی و شیانین قوتابیان دا کره.

۲. وانه گوتن ب مودیل (Good & Lavoie) رادی وهرگرتنا قوتابین پولا هه شتی ښه رته د بابه تی کومه لایه تیبی دا باشترکره.

وانه گوتن ب مودیل (Good & Lavoie) به شداری کره دپه ره پیدانا شیانین هزرکرنا کویر ل دهف قوتابین پولا هه شتی ښه رته.

راسپارده: د روناها ښه ښانین ښه کولینا خودا، ښه کولر راسپارده یان بو لایه نین په یوه ندیدار ب ښه رهنکی دهن: بکار ښانانا ستراتیجی و مودیلین وانه گوتنا نوی، ژ وانا مودیل (Good & Lavoie) ژ لایه دسه تیبین فیترکرنی ښه دگهل گونجاندا وان دگهل بابه تین وانه یا کومه لایه تی یا نوی.

۱. ښه کرنا خولین راهینان و په ره پیدانی بو ماموستاین بابه تی کومه لایه تی ل دور بکار ښانانا مودیل (Good & Lavoie) د وانه گوتنا وان دا و کیمکرنا بکار ښانانا ریکا کلاسیک.

پیشنیا: ښه کولر ښه ښانان ښه ښانینان دکن ژبو ته مامکرنا ښه کولینا نوکه:

۱. کاریگه ری مودیلین (Good & Lavoie) و فیک د بده سته ښانانا چه مکین جوگرافی بین زانستی لدهف قوتابین پولا یازدی و په ره پیدانا شیانین هزرکرنی لسه زانینی دا.

٦. سه رچاوه كان

- أبوجادو، صالح محمد ونوفل، محمد بكر (٢٠١٧) تعليم التفكير النظرية والتطبيق، ط٦، دار المسيرة، عمان، الأردن.
- ابوحطب، فؤاد وأمال صادق (٢٠١٠) مناهج البحث وطرق التحليل الإحصائي، مكتبة الإنجلو المصرية، القاهرة، مصر.
- إسماعيل، منى عبدالله (٢٠٢٢) فاعلية التدريس بأنموذج من النظرية البنائية (جود ولافي) في اكتساب المفاهيم الاحيائية لدي التلاميذ الصف السادس الابتدائي في كتاب مادة العلوم، مجلة الفتح للبحوث التربوية والنفسية، كلية التربية الاساسية، جامعة ديالى، العراق، المجلد (٢٦)، العدد (٣)، ص ٣٦٢-٣٥٠
- الأمين، شاكر محمود (١٩٩٤) أصول تدريس المواد الاجتماعية، ط١، مطبعة العباد، بغداد، العراق
- الباوي، ماجدة إبراهيم و الشمري، ثنائي حسين (٢٠٢٠) نماذج واستراتيجيات معاصرة في التدريس والتقويم، ط١، دار أمل الجديدة، دمشق، سوريا.
- حمادنه، محمد محمود وعبيدات، خالد حسين (٢٠١٢) مفاهيم التدريس في العصر الحديث، ط١، عالم الكتب الحديث، إربد، الأردن.
- الخالدي، احمد محمد يحيى (٢٠٢٣) اثر نموذج كود و لافي في اكتساب طلاب الصف الرابع الادبي للمفاهيم التاريخية و تنمية المهارات الاجتماعية لديهم، مجلة كلية العلوم الاسلامية، جامعة الموصل، المجلد (٢٧)، العدد (١)، ص ٨٣٥-٨٦٤.
- خطابية، عبدالله محمد (٢٠٠٨) تعليم العلوم للجميع، ط٢، دار المسيرة، عمان، الأردن.
- دروزة، افنان نظير (١٩٩٥) إجراءات في تصميم المناهج، ط٢، مطبعة النصر، نابلس، فلسطين
- زاير، سعد علي و صبري، داود عبدالسلام و حسن، محمد هادي (٢٠١٤) طرائق التدريس العامة، ط١، دار صفاء، عمان، الأردن
- زيتون، حسن حسين (٢٠٠٢) استراتيجيات التدريس رؤية معاصرة لطرق التعليم والتعلم، ط١، عالم الكتب، القاهرة، مصر.
- سيد، عصام محمد عبدالقادر (٢٠١٧) تدريس المفاهيم والنماذج والاستراتيجيات المطورة، ط١، دار المسيرة، عمان، الأردن.
- الطراونة، محمد حسن (٢٠٠٨) أثر التدريس دورتي التعلم المعدلة بنوعية التحليل الفرضي التنبؤي والاعتيادية في فهم طلبة المرحلة الأساسية العليا للمفاهيم العلمية وتنمية مهارات التفكير الناقد في مادة الفيزياء في الأردن، جامعة عمان العربية للدراسات العليا، عمان، الأردن (اطروحة دكتوراه غير منشورة).
- العباسي، عامل فاضل خليل (٢٠١٨) أساليب البحث العلمي والتحليل الإحصائي في العلوم السلوكية، ط١، دار نون، بغداد، العراق.
- عبدالله، حسام (٢٠٠٣) طرق تدريس الجغرافيا لجميع المراحل الدراسية، ط١، دار اسامة، عمان، الأردن.
- عبيد، وليم و عفانة، عزو (٢٠٠٣) التفكير والمنهاج المدرسي، ط١، مكتبة الفلاح للنشر والتوزيع، بيروت، لبنان .
- العدوان، زيد سليمان و داود، احمد عيسى (٢٠١٦) النظرية البنائية الاجتماعية وتطبيقاتها في التدريس، ط١، مركز دبيونو لتعليم التفكير، عمان، الأردن.
- عطية، محسن علي (٢٠١٥ أ) التفكير أنواعه ومهاراته واستراتيجيات تعليمه، ط١، دار صفاء، عمان، الأردن.
- عطية، محسن علي (٢٠١٥ ب) البنائية وتطبيقاتها استراتيجيات تدريس حديثة، ط١، دار المنهجية، عمان، الأردن
- العفون، نادية حسين وعبد الصاحب، منتهى مطشر (٢٠١٢) التفكير أنماطه ونظرياته وأساليب تعليمه وتعلمه، ط١، دار صفاء، عمان، الأردن.
- علوان، يوسف فاضل واخرون (٢٠١٤) المفاهيم العلمية واستراتيجيات تعليمها، ط١، دار الكتب العلمية للنشر والتوزيع، عمان، الأردن.
- قرني، زبيدة محمد (ج ٢٠١٣) استراتيجيات التعلم النشط المتمركز حول الطالب، ط١، المكتبة العصرية، القاهرة، مصر.
- قطامي، يوسف (٢٠١٦) استراتيجيات التعلم والتعليم المعرفية، ط٢، دار المسيرة، عمان، الأردن.
- نيهان، يحيى محمد (٢٠٠٨) الأساليب الحديثة في التعليم والتعلم، ط١، عمان، الأردن.

• Lavoie, D. R. (1999) Effects of emphasizing hypothetico-predictive reasoning within the science learning cycle on high school students' process skills and conceptual understandings in biology. *Journal of Research in Science Teaching*, 36(10), 1127–1147.

فاعلية نموذج (كود ولافوي) في اكتساب طالبات الصف الثامن الأساس للمفاهيم الجغرافية وتنمية تفكيرهن التأملية

دلوغان رمضان إسماعيل

قسم الجغرافيا، كلية العلوم الانسانية، دهوك،

إقليم كردستان، العراق

Dilovan.ismail@uod.ac

محمد إسماعيل سليمان

القسم التربوية وعلم النفس، كلية التربية، زاخو،

إقليم كردستان، العراق

Mohammad.sulaiman@uoz.edu.krd

جوان محي الدين كمال

مدرسة زاخو الدولية-سابيس، وزارة التربية،

إقليم كردستان، العراق.

anaamawa2@gmail.com

الملخص

هدف البحث التعرف فاعلية نموذج كود ولافوي (Good & Lavoie) في اكتساب طالبات الصف الثامن الأساس للمفاهيم الجغرافية وتنمية تفكيرهن التأملية. وتكونت عينة البحث من (٦٩) طالبة وزعوا إلى مجموعتين بواقع (٣٧) طالبة للمجموعة التجريبية حيث درست المادة على وفق نموذج كود ولافوي و(٣٢) للمجموعة الضابطة. درست المادة نفسها وفق الطريقة الاعتيادية، تم اختيارهم قسديا من مجتمع البحث في مدينة زاخو للعام الدراسي (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥) ثم أجرى الباحثون عملية التكافؤ في عدد من المتغيرات. ولتحقيق هدف البحث واختبار فرضياته الرئيسية والفرعية اعد الباحثون اداتان، الأولى اختبارا لاكتساب للمفاهيم الجغرافية حيث تكونت بصيغته النهائية من (٣٠) فقرة موضوعية من نوعي المزوجة والاختيار من متعدد ثلاثي البدائل استنادا الى عناصر المفهوم (تعريف، مثال، تطبيق)، والثانية اختبارا للمهارات التفكير التأملية والمكون من (٣٥) فقرة موضوعية ثلاثي البدائل، واتسم الاداتان بالصدق والثبات والخصائص السيكومترية. بعد ذلك اعد الباحثون عدد من الخطط التدريسية للمجموعتي البحث التجريبية والضابطة ثم اسند تدريس هذه المجموعتين الى معلمة المادة في المدرسة المحددة للتجربة. وبعد انتهاء التجربة طبق الباحث الاول الاختباران على افراد عينة البحث الاساسية ثم حللوا البيانات باستعمال الوسائل الإحصائية المناسبة ودلت النتائج الى:

١. وجود فرق ذو دلالة إحصائية بين متوسط درجات اكتساب مفاهيم الجغرافية لمجموعتي البحث التجريبية والضابطة ولصالح افراد المجموعة التجريبية التي درست انموذج (Good & Lavoie)

٢. وجود فرق ذو دلالة إحصائية بين متوسط تنمية درجات افراد المجموعتين التجريبية والضابطة في مهارات تفكيرهن التأملية ولصالح افراد المجموعة التجريبية وفي ضوء نتائج البحث خرج الباحثون بعدد من الاستنتاجات والتوصيات فضلا عن تقديم المقترحات لدراسات مستقبلية لاحقة.
الكلمات المفتاحية: أنموذج (Good & Lavoie)، اكتساب المفاهيم، التفكير التأملية

The Effectiveness of the Good & Lavoie Model in Acquiring Geographical Concepts and Developing Reflective Thinking Among Eighth-Grade Female Students

Jiwan Muhyaddin Kamal
International School Sabis,
Ministry of Education Zakho,
Duhok, Kurdistan Region. Iraq.

anaamawa2@gmail.com

Mohammed Ismael Sulaiman
Psychology and Education
department, College of Education,
University of Zakho, Duhok,
Kurdistan Region, Iraq.

Mohammad.sulaiman@uoz.edu.krd

Dilovan Ramadhan Ismael
Department of Geography,
College of humanities,
University of Duhok, Duhok,
Kurdistan Region, Iraq.

Dilovan.ismail@uod.ac

Abstract

The study's aim is to investigate the effectiveness of the Good & Lavoie model in acquiring geographical concepts and developing reflective thinking among eighth-grade female students. The research sample consisted of 69 students, purposively chosen from Zakho city population for the 2024–2025 academic year. The sample was divided into two groups: an experimental group consisting of 37 students, who were taught using the Good & Lavoie model, and a control group consisting of 32 students, who were taught the same material employing the traditional method. The researchers confirmed the equivalence between the groups in variables. To accomplish the research aims and test its main and sub-hypotheses, the researchers developed two tools: A Geographic Concepts Acquisition Test, wrapped up with 30 objective items (matching and questions of triple-choice multiple-choice) based on concept elements. A Reflective Thinking Skills Test, consisting of 35 items of triple-choice multiple-choice. Both tools showed validity, reliability and appropriate psychometric properties. Then the instructions were given to the designated subject teacher. After the experiment, the primary researcher administered the tests to the main sample and the results stated:

1. A statistically significant difference in the mean scores of geographic concept acquisition between both groups, favoring the experimental group that were taught using the Good & Lavoie model.
2. A statistically significant difference in the mean scores of reflective thinking skills development between both groups, favoring the experimental group.

The researchers then presented conclusions and recommendations.

Keywords: Good & Lavoie model, concept acquisition, reflective thinking.